

KÁLLAI ERNŐ - KERESZTES-TAKÁCS ORSOLYA -
PAPP Z. ATTILA *

Az iskolai teljesítmény és a helyi társadalmi viszonyok összefüggései Kunhegyesen¹

I. Kunhegyes társadalmi viszonyai

1. A település és a térség

Kunhegyes Szolnok megyében, járási székhelyként, 7 település (2 város és 5 község) igazgatási központjaként működik. Elhelyezkedését tekintve Szolnoktól, északkeleti irányban, majdnem 50 kilométerre található, a Nagykunság északi peremén, közel a Tisza-tóhoz és a Hortobágyhoz.

Kunhegyes neve Hegyesegyháza néven 1311-ben bukkan fel először az oklevelekben, valószínűsítve, hogy ebben az időben még magyarok lakta terület volt.² IV. Béla magyar király engedélyezte a kunok betelepődését (1239, 1246), és a mai Nagykunság területére az Olas nemzetséggel települt. Kunhegyes határában alakult ki egykori nemzetségfőjükről, Kolbaz vezérről elnevezett központjuk. 1382-ben

* Kállai Ernő, az MTA TK KI tudományos munkatársa. Keresztes-Takács Orsolya PhD hallgató az ELTE Interkulturális Pszichológiai és Pedagógiai Intézetében. Papp Z. Attila az MTA TK KI tudományos főmunkatársa.

¹ A tanulmány a Tudásközponti funkciók bővítése a hálózatiépítés és a tudástranszfer - szolgáltatások területén című TÁMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0012 AZONOSÍTÓ SZÁMÚ PÁLYÁZAT keretében született. A kutatás keretében az Országos Kompetenciamérés 2014. évi telephelyi adatbázisa segítségével azonosítottuk a Jász-Nagykun-Szolnok megyei reziliens (sikeres hátrányos helyzetű) iskolákat, és ez alapján esett választásunk a jelen tanulmányba vizsgált településre és iskolára.

² A történeti adatokat a település honlapján találtuk:

<http://www.kunhegyes.hu/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=32>

egy egyházi összeírás már mint keresztény jáász telepről tesz említést. A többszöri átalakulás és névváltás után valamikor a 16. század végén válik állandóvá a Kunhegyes elnevezés.

A 17. századi törökjárások során többször lakatlanná válik a település. Újbóli benépesülése és még inkább fejlődése a Rákóczi szabadságharc-, illetve az 1745-ös jáaszkun redemptio után – amikor az 1702-ben, a Német Lovagrendnek elzálogosított területeket váltották vissza az ott élő népek – indul meg. A település gyors fejlődésére utal az 1851-ben megjelent Fényes Elek geográfiai szótára is³, amely szerint 1305 házban, 6401 ember lakja, akik döntő többségükben református vallásúak. Az 1776-ban emelt templomról pedig „*Van egy roppant ref. temploma, mellynek tornya a végetlen síkságon már mérföldnyire feltűnik*”- emlékezik meg róla Fényes.

Az 1880-as népszámlálás is töretlen fejlődést mutat⁴: a dokumentum szerint 1714 házban 7461 ember élt, több mint 90 százalékban magyar identitással és református vallással. A település a 20. században is maradt a fejlődési pályán demográfiailag, 1941-ben⁵ 10767 lakossal, 1960-ban⁶ 10970, 1980-tól pedig lassú csökkenésnek indul, így 2011-ben már csak 7704 fő volt a lakónépesség száma.⁷

A lakosság kormegoszlása tekintetében a 14 év alattiak száma 1136, míg a 60 és 69 év közöttiek száma 908, a 70 év felettiek száma pedig 981 volt 2011-ben. A háztartási adatokat is megvizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy 3263 háztartásban 2145 család él, a 100 családra jutó gyerekek száma 106 fő, míg a 100 családra jutó, 15 évnél fiatalabb gyerekek száma mindösszesen 52 fő. Bár ez a megyében lévő települések esetében átlagosnak mondható (megyei átlag: 100 családban 53 fő 15 év alatti gyerek), mégis a népességsökkenés okai között a lassú előregedés jeleit tapasztalhatjuk. Ha ezt még összevetjük az egy háztartásban élők számával is, akkor vélekedésünk

³ Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára. Pest, 1851. <http://www.fszek.hu/digitdoc/fenyesh/>

⁴ Az 1880-as népszámlálás adatai <http://mtdportal.extra.hu/adatbazisok.html>

⁵ 1941. évi népszámlálás. Demográfiai adatok községek szerint. KSH. 1947. http://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1941_demogr_adatok_kozsegek/?pg=0&layout=s

⁶ 1960. évi népszámlálás – Szolnok megye személyi és családi adatai http://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1960_03p/?pg=0&layout=s

⁷ 2011. évi népszámlálás. Területi adatok – Jáász-Nagykun-Szolnok megye. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_16

megerősítést nyerhet, mivel igen magas az egyedül élők száma (1051 fő), és mindösszesen 146 háztartás van ahol öten és 59 olyan háztartás ahol hatan élnek együtt, tehát vélhetőleg több gyerek is él a háztartásban.

Az iskolai végzettségre vonatkozó adatok szerint a 7 évesnél idősebbek közül 3308 fő volt azok száma, akik vagy semmilyen iskolát (65 fő), vagy legfeljebb 8 általános iskolát végeztek csak, ez a lakónépesség közel fele, több mint 46 százalék. A 7 és fél százalék diplomás mellett a maradék népesség körülbelül fele-fele arányban (24-24 százalék) vannak a csak szakmával és az érettségivel is rendelkezők vonatkozásában. Ezek az adatok a legrosszabbak közé tartoznak a megyében.

A gazdasági aktivitás vonatkozásában Kunhegyesen 2607 fő, azaz 33,8 százalék volt foglalkoztatott, 8,5 százalék munkanélküli, 32,9 százalék inaktív, valamint 24,8 százalék eltartott. Ezek a települési adatok valamivel jobbakként, mint a Kunhegyesi járás adatai, de megyei összehasonlításban a legrosszabbak közé tartoznak. Szolnok megyében 41 százalékos volt a foglalkoztatás, még a Kunhegyesi járás lakosainak alig háromtizede volt foglalkoztatott és több mint 8 százalékkuk volt munkanélküli.

A vallási megoszlás tekintetében a válaszolni nem kívánók, valamint az ateisták és a vallási felekezethez tartozók száma a lakosság több mint felét, 4827 főt jelentett, míg 1828 fővel a református valláshoz tartozók alkotják a legnagyobb felekezeti csoportot.

2. A település infrastruktúrája, állapota

A település külső képe rendezett, karbantartott közterületeket, középületeket és magánházakat jelent. A pályázati támogatásoknak köszönhetően a központ sok része felújított, szép állapotban van. Említésre érdemes a Hild József tervei alapján készült, az Alföld legnagyobb befogadóképességű kéttornyú református temploma, a szintén pályázati pénzből felújított és karbantartott, 4 ezer virágból álló rózsakert a Kun lovas-, a Kálvin-, valamint a Szélfüű szobrokkal. A város központjában található a szintén támogatásból, 10 éve elkészült játszótér is.

A járási központnak köszönhetően sokféle igazgatási hivatal, valamint szakorvosi rendelők és szakellátások is megtalálhatóak a

településen. A kereskedelmi egységek vonatkozásában a meglévő több élelmiszer és egyéb üzlet mellett kiemelkedik a 2011-ben felújított piac az üzleteivel, valamint a Penny Market, amely 21 főnek biztosít munkát.

A kulturális igények kielégítését a Városi Könyvtár és Közművelődési intézmény szolgálja, amely a Zsigmond Ferenc Városi Könyvtár és az 1964-ben épült, és 400 fő befogadására alkalmas színház teremmel rendelkező Ilosvai Varga István Művelődési Központ 2005-ös összevonásából jött létre. A sportolni vágyók egyrészt a 2011-ben átadott mikrotérési tornatermet használhatják, amely a megye legmodernebb létesítménye a nemzetközi minősítésű sportpadlójával, geotermikus fűtésével, és legújabb fejlesztésű árnyékolás technikájával. Másrészt komoly hagyományai vannak a településen a labdarúgásnak is. A fedett lelátóval és felújított öltözőkkel és gyepel rendelkező intézmény – miként a tornacsarnok is – sok, rangos sportesemény helyszíne. A vizes sportok iránt érdeklődők számára pedig a város központjától 1,5 kilométerre, a Kunmadarasi úton található és szintén néhány éve felújított strandfürdő, hat homokos röplabda pályával és két homokos focipályával, illetve kézilabda pályával nyújt lehetőséget a sportolásra.

A település megközelíthetősége, közlekedése jónak mondható. Közúton elérhető a Fegyvernek és Tiszafüred között vezető 34-es főúton, megközelíthető Abádszalókról egy mellékúton, illetve Tiszafüredet Tiszaszőlős - Tiszaszentimre - Tomajmonostorán át Kunhegyessel összekötő alsóbbrendű úton. A közúti tömegközlekedést a Jászkun Volán Zrt. autóbuszai végzik. A környező településeken kívül közvetlenül elérhető Eger, Szolnok, Jászberény, Debrecen, Békéscsaba, Gyöngyös, Tiszafüred és Miskolc. A megyeszékhelyet például munkanapokon 12 különböző időpontban induló járatral lehet elérni, átlagosan egy-másfél órás utazási idő után. A jó tömegközlekedés kiemelten fontos a járási központ szerepéből adódóan is, így a környező településekről jól megközelíthető autóbusszal, és a kényelmes utazást a 2006-ban elkészült ötállásos autóbusz állomás segíti. További fejlődési lehetőséget jelentett volna a közúti közlekedésben az M4 autópálya megkezdett építése, de ezt a fejlesztést az utóbbi időben leállította a kormány.

A település vonattal is elérhető a Budapest – Debrecen fővonalon Kisújszállási átszállással. Szolnok, a megyeszékhely, legalább 10

különböző közelíthető meg munkanapokon, átlagosan másfél óras menetidővel.

Kunhegyesen 3039 folyamatosan lakott lakás és 313 üdülő található. Meghatározó módon magántulajdonban vannak és többségében 2 vagy 3 szobásak (2684 esetben). A lakásra szolgáló helységek egyenletes megoszlásban épültek a 20. század végéig. 1946 előtt épült több int 1000 új lakás, majd 1946 után évtizedenként átlagosan 4-500 új épület készült el. Látványos visszaesés csak a rendszerváltozás után következett be, amikor az elkészült új lakások száma az első 10 évben 153-ra, majd folyamatosan csökkenve, 2006 és 2011 között 34 darabra esett vissza. Ezen lakások átlagos alapterülete 79 négyzetméter, ami hasonló a megyében meglévő átlaggal. A lakások kétharmada összkomfortos vagy komfortos, de található 519 komfort nélküli megoldás is.

A közműellátottság tekintetében valamivel rosszabb adatokat tapasztalunk a megyei átlagnál, minden infrastrukturális elemet összevetve pedig a Kunhegyesi járás adatai mutatják a legnagyobb hiányosságokat ebben a vonatkozásában. Ezen belül a Kunhegyesi lakások 89 százalékában van vízvezeték, 80-80 százaléka rendelkezik meleg vízzel és vízöblítéses WC-vel, míg a közcsontrákra csatlakozók száma mindössze 27 százalék volt 2011-ben. Ez utóbbi fejlesztése folyamatos, a csatornahálózathoz történő csatlakozást önkormányzati program segíti jelenleg is.

3. A település vezetése

1994 után alapvetően baloldali vezetéssel működött a település egészen 2006-ig.⁸ A Magyar Szocialista Párt (MSZP) jelöltje volt a polgármester, valamint biztos baloldali többségű képviselőtestületek működtek. Például 2002-ben 3 Fideszes és 3 független képviselő mellett 7 taggal képviseltette magát a testületben az MSZP. Hogy ebben mekkora szerepe volt a baloldali hagyományoknak vagy a rendszerváltozás utáni időszaknak, nehéz lenne megmondani. Az azonban biztos, hogy még ma is emlegetnek egy embert, aki az állami gazdaság vezetője volt, és gyakran vadászott vele Kunhegyesen Kádár János is, így a hajnalig tartó kártyázásoknak is lehetett némi szerepe

⁸ A választásokra vonatkozó adatok a Nemzeti választási Iroda oldaláról származnak. www.valasztas.hu

az 1970-es években meginduló prosperálásnak, munkahelyteremtésnek.

2006-ban azonban, miként az ország nagyon sok településén is, „földcsuszamlásszerűen” nagy változás következett be és vette át a település vezetését a jobboldal. A nem sokkal előbb nyugdíjba vonuló, népszerű iskolaigazgató, aki vállalkozóként és menedzserként is ismert volt nem csak a településen, hanem a térségben is, a Fidesz jelöltjeként aratott magabiztos győzelmet. 2014-ben már a harmadik ciklusát töltő településvezető továbbra is nagy támogatottságnak örvend. Az elmúlt ciklusokban megjelent a Jobbik is, folyamatosan erősödve: 2010-ben még nem volt az extrémistának tartott pártnak képviselője a testületben, de a polgármester-jelöltje közel 11 százalékot ért el a választásokon. 2014-ben már 15 százalékkal vetette észre magát, miközben az egyik képviselő ennek a pártnak a színeiben lett a képviselőtestület tagja. Mindezek mellett a baloldalinak mondott MSZP fokozatosan jelentéktelenedet el, elvesztette támogatottságát a településen: 2006-ban még az előtte több ciklusban is polgármesteri tisztséget betöltő MSZP jelölt 38 százalékot szerzett, 2010-re ez csökkenésnek indul és 2014-re már nem is volt MSZP-s polgármester-jelölt sem, a képviselőtestületbe pedig mindössze egy MSZP által jelölt személy került be.

Az elmúlt 10 év politikai történéseinek jobb megértéséhez mindenképpen ejtenünk kell néhány szót a jelenlegi polgármesterről, személyéről, múltjáról a településen. A városvezető az egri tanárképző főiskola elvégzése után 1967-ben került a településre, az akkori Kossuth iskolába tanárnak, és már két év múlva a tanyai kollégium vezetője lett. 1978-ben a Dózsa iskola igazgatója lett, és az akkor még gyengébbnek számító intézményt sikerült néhány év alatt jelentősen felfejlesztenie, ismertté tennie. Ennek eszköze pedig a labdarúgás volt. Elmondása szerint az országban először ők hoztak létre labdarúgó kollégiumot, így az ország minden tájáról tudták fogadni a gyerekeket. Az iskolának nem csak két füves labdarúgó pályája volt, hanem pénzt tudtak szerezni a korszerű iskolai felszerelésekre, valamint kiemelt figyelmet fordított a jó pedagógusok alkalmazására is. Ennek hatására rövidesen a járási igazgatói munkaközösség vezetőjévé választották.

A sport, a labdarúgás révén híressé váltak Magyarországon és külföldön is a diákok és az igazgató is egyaránt. Az iskola csapatával kétszer nyertek Magyar Úttörő és Diákolimpiát, de három alkalommal még az Egyesült Államokba is eljutottak. A rendszerváltozás után

pedig kitalálta a Kun Kupát, amelynek révén nagyon sok külföldi csapat látogatott a településre és „*Volt olyan év, amikor Szolnok összes szállodája, középiskolai kollégiuma tele volt külföldiekkel vagy magyarokkal. Több mint 3-5 ezer gyerek is versenyzett ebben az időben*” – említi sikereit.

Az itt szerzett menedzseri tapasztalatai is hozzájárulhattak ahhoz, hogy saját bevallása szerint is meggazdagodott ebből a tevékenységből. Mint mondja „*Talán ebből gazdagodtam meg. Nem az igazgatói fizetésemből.*” Anyagi lehetőségei révén komoly vállalkozóvá is vált, egy háromcsillagos szállodát épített és üzemeltetett a rendszerváltozás után, egészen 2006-os polgármesteri megválasztásáig.

A helyi politikai életben a rendszerváltozástól kezdődően folyamatosan részt vett, a képviselőtestület tagja volt. Ezt valószínűleg elősegítette több évtizedes ismertsége nem csak helyi szinten, hanem országosan is. Nagyon jó személyes kapcsolatokat is ápolt már a kezdetektől fogva. Az elmúlt években valószínűleg sokat segíthetett számára Fazekas Sándor, egykor Karcagi polgármester, jelenlegi miniszter ismeretsége is, aki vélhetőleg tanácsokkal, és kapcsolatokkal segíti munkáját. Ennek egyik állomása, hogy a 2015-ben Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetéssel ismerték el eddigi munkáját, amelyet a volt polgármester-társa adott át számára.⁹

A településvezetés politikai összetétele nagyon egységesnek mondható. „*A képviselőkből, kilencből nyolcan vannak velünk. Egy jobbikos és 7 fideszes. Egy szocialista van. Én a 8 embernek mindig tartok, úgy nevezem, hogy közösségfejlesztő tréninget. Kicsit iszogatunk, beszélgetünk. Könnyebb őket összetartani.*” Az egyetlen baloldali képviselő az egyik háziorvos, a jobbikos pedig a fogorvos. „*A Jobbik sem veszélyes. Egy jobbikos került be a képviselő testületbe, a fogorvos. Az én alkalmazottam, barátom*” – értékeli az erőviszonyokat a polgármester.

Nagyon sok más vidéki településhez hasonlóan Kunhegyes fejlődését is alapvetően meghatározzák a pályázati lehetőségek és a sikeres pályázatokon elnyerhető összegek. A település középületeire kített táblák jelzik az elmúlt évek sok százmilliósi sikereit. Pályázati pénzből újjalt meg szinte minden: a két templom, a középületek, a

⁹<http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/26638/kitunteteket-adott-at-a-foldmuvelesugyi-miniszter/>

park, de még a játszótér is. Egyedül a gyógyvízzé nyilvánított termálvizet strand téliésítését nem sikerült még megoldani ilyen forrásból, de kitartóan dolgoznak rajta az önkormányzat által létrehozott pályázatírói csapat tagjai, akik szükség esetén külső segítséget is bevonnak a munkába.

4. Gazdasági lehetőségek és foglalkoztatás

Kunhegyes a régi időktől fogva fontos szerepet töltött be gazdaságilag a környező települések életében is. Bár nem volt nagyváros, de a környező falvak számára funkcionális szempontból a mindig a várost jelentette, és közlekedési szempontból is csomópontnak számított. A 18. és 19. században, a folyószabályozások előtt, a területen nagy részt foglaltak el a vadvizek, ami a területhasznosítás jellegét is meghatározta. Az itt élők főként szarvasmarha-tenyésztéssel foglalkoztak, a földművelés kis hányadát jelentette a gazdasági lehetőségeknek. Ez később változott, különösen az 1787-ben befejeződött Mirhó-gát építése után, kezdenek áttérni a gabonatermesztésre is. A feljegyzések szerint 1781-ben a gabonát már 8 szárazmalomban őrölték Kunhegyesen. 1791-ben három kocsmát, egy mészárszéket és két boltot béreltek és működtettek a görög közösséghez tartozók a településen. Kunhegyes 1811-ben mezővárosi rangot kapott országos vásártartási joggal, a kisipar pedig 1818-tól céhes keretekben működött, ekkor három céh alakult: csizmadia, cserző varga, szíjjártó mestereknek az egyik; kerékgyártó, kovács, lakatos, asztalos és molnár mestereknek a másik; szabók, szücsök, takácsok számára a harmadik. A céhes ipar elsősorban a mezővárosi agrártermelés és a lakosság szükségleteinek kielégítését biztosította.¹⁰ 1886-ban alakult meg a modern kor első helyi Ipartestülete, amelynek 1911-ben már 219 tagja volt, 1887-ben a „Földmívelők 1. Köre” is létrejött. 1925-ben már téglá- és cserépgyár is működött a településen.

1945 után más nagykunsági településhez hasonlóan a lakosság fő megélhetési forrása ezen településen is a mezőgazdaság lett.

¹⁰A történeti adatokat a település honlapján találtuk:

<http://www.kunhegyes.hu/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=32>

Többszöri átszervezése után a mezőgazdasági termelés a rendszerváltozás előtt két nagyüzemre épült: a Kunság Népe Mgtsz-re és a Közép-Tiszai Állami Gazdaságra. A település összes területe 14894 hektár, amiből 11472 hektár a mezőgazdasági terület, 990 hektár az erdő, 2 hektár a nádas, és 410 hektár a halastó. A mezőgazdasági termelés szerepe a rendszerváltozás után is megmaradt, bár lényegesen kevesebb foglalkoztatottal. A privatizáció után kisebb gazdasági társaságokba tömörült vállalkozók végzik napjainkig ezt a feladatot.

Az ipar területén az igazi áttörést az 1973-ban felépült Beloianisz Híradástechnikai Gyár (BHG) több száz főt foglalkoztató gyáregysége, valamint az 1976. november 7-én átadott Alföldi Szilikátipari Vállalat új, műanyagcsarnoka jelentette. Az új fejlesztésekkel több mint ezer ipari munkahelyet létesült, és így az 1980-as években Kunhegyes munkaerőt vonzó centrummá vált.

A rendszerváltozás után azonban itt is komoly gazdasági visszaesés következett be. A mezőgazdasági területek kisebb gazdasági társaságok birtokába kerültek, nagyjából 100 főt tudnak foglalkoztatni, a nagyobb ipari üzemek az elavult termékek gyártását beszüntették és ezáltal bezártak, vagy megváltozott profillal, lényegesen kevesebb embert foglalkoztatva működnek tovább. Napjainkban az 1992-ben alakult, a nagyobb kapacitással rendelkező Nagykun - Hús Kft. az egyik jelentős foglalkoztató a településen. A cég nagyobb ütemű fejlődésének egy idő után a szakképzett munkaerő hiánya szabott gátat. Ezt felismerve 2000-ben kezdték meg a húsfeldolgozó szakmunkások képzését, közösen a Nagy László Szakközépiskolával, amely a középiskolának is egyfajta stabilitást biztosít a jövőre vonatkozólag. Mivel a cégnek akár több évet is várnia kellett arra, hogy szakirányú képzésre járó diákok a munkaerőpiac aktív szereplőjeként legyenek jelen, így a munkaerőhiány pótlása érdekében a Munkaügyi Központtal, több alkalommal is hasonló képzést szervezett a cég. A Kft jelenleg 130 főt foglalkoztat Kunhegyesen¹¹, de külföldre, főként Németországba és Ausztriába is közvetítenek ki húsipari szakembereket. A kiközvetítettekkel együtt közel 300 fő dolgozik a Nagykun - Húsnál. A stabil anyagi háttérű, jó nevű cég egyfajta perspektíva a gyerekek előtt és a külföldi munkalehetőségek is motiválóak lehetnek.

¹¹ Nagykun-Hús KFT. <http://www.nagykunhus.hu/index2.php>

A húsüzemen kívül két vasüzem is található Kunhegyesen. Az 1950-es évektől működő Vízgépészeti Vállalatból 1992-ben a cég egy részéből megalakult a Hydrogép Kft, másik részéből a Gönczi és Fia Kft, melynek fő profilja a gáz- és üzemanyagtartályok készítése. Ők több mint 100 főt foglalkoztatnak.

Az említett Alföldi Szilikátipari Vállalat napjainkban ASV-Plas néven működik tovább, 25-30 főt foglalkoztatva. De van ezen kívül egy két műszakban dolgozó varroda, jelenleg 15-20 munkatárssal, valamint egy tojásfeldolgozó is 5-10 emberrel, valamint a már szintén említett Penny Market 21 fővel.

Nagy várakozásokkal tekintenek a nemrég létrehozott ipari park által biztosított lehetőségekre. Itt jelképes 1 Forint/négyzetméteráron biztosítanak két hektár területet a cégeknek, ha vállalják munkahely teremtését. Jelenleg már három cég is megkezdte itt a tevékenységét. Hasonlóan nagy várakozás előzi meg az egyelőre a kormánydöntésre váró, régi BHG üzem megvételének a tervét is, amely sikere esetén egy olyan vállalkozó fog gyakorlatilag ingyen megkapni, aki legalább 150 munkahelyet teremt.

Mindezen próbálkozások ellenére a település vonatkozásában a polgármester értékelése szerint is a legnagyobb problémát a kevés munkalehetőség jelenti. Így a mai Magyarország egyik meghatározó intézménye, a közfoglalkoztatás szervezésével igyekeznek enyhíteni a szociális feszültségeket. Évente 600-650 fő vesz részt ebben a foglalkoztatási formában. A legsikeresebb területe a kertészeti munka, ahol az oda beosztott emberek konyhakerti növényeket termelnek. A szakmunkásokat igyekeznek valamilyen olyan területre beosztani, ahol hasznosítani tudják szakképesítésüket. A közfoglalkoztatási hierarchiában legalul lévők az utcai szemétszedők, a köztisztviselők feladatokat ellátók. A református szeretetszolgálat is igyekszik segíteni a foglalkoztatási problémákon saját eszközeivel. 2016-ra 30 közmunkást igényeltek a Belügyminisztériummal megkötött szerződéssel, akiket aztán a szociális intézményeiben kívánnak foglalkoztatni.

5. Az egészségügyi helyzet a településen

„Pillanatnyilag csak kihalni lehet a pályáról, ez a nagyon ironikus jövőkép festhető fel” – jellemezte a vidéki egészségügyi ellátás helyzetét Kunhegyes egyik háziorvosa, aki 1980 óta él és praktizál a

településen, volt országgyűlési képviselő is, és jelenleg az egyetlen baloldali képviselő a települési önkormányzatban. A nyolc éve felújított, saját tulajdonú, saját építésű rendelőben háziorvosi és szakorvosi szolgáltatások is elérhetőek a Kunhegyesi Központi Orvosi Rendelő szolgáltatásai mellett, így összesen négy felnőtt és egy gyermekorvos működik a városban. A régi központi orvosi rendelő viharvert állapotú volt 2014-ig. *„A székbe egy nagy csavart mindig be kellett igazítanom, amikor leültem, de még mindig számtalanszor reflexesen igazítom a már nem létező csavart is”* – írja le a városi központi rendelő korábbi állapotát a háziorvos. Megragadva a megyei önkormányzat által kiírt pályázati lehetőséget – amely a Kisújszállási reumatológia, a Tiszafüredi háziorvosi praxis és a Kunhegyes rendelő felújításáról szólt – felépült az újabb rendelő két vizsgálóval. *„Hátsó gondolat volt, hogy a mindenkori városvezetéstől kicsit függetlenedni tudjak és saját identitásomat, elképzeléseimet karakteresebb véleményalkotásomat az se befolyásolja, hogy maradhatok-e egy állami rendelőben vagy nem.”* Gazdasági megtérülés nem várható, hiszen az több évtizedet jelentene, illetve a térség fizetőképessége is alacsony. De nem ez volt az érdek és a cél, hanem az, hogy *„ha ezt az országot olyan látványosan nem lopják szét, akkor a magyar egészségügynek legalább ilyen körülmények között kellene beteget fogadnia.”* Tapasztalata szerint a lakosság nagyon szereti ezt a rendelőt, de a praxis mindig nagy volt, nem a rendelő felújítása tette naggyá. *„Tetszik nekik az a környezet, amiben ellátást kapnak”.* A rendelő valóban olyan, mintha tegnap fejezték volna be a felújítást, a betegek vigyáznak rá, hogy sokáig ilyen állapotba is maradjon. *„Meggyőződésem, hogy a környezetnek hatása van az ember viselkedésére és ez nem árt akkor sem, ha az ember beteg”* – tette hozzá ironikusan. A Kunhegyesi Központi Orvosi Rendelőt 2014-ben újították fel,¹² ahol háziorvosi praxis és gyerekpraxis is működik immáron jó körülmények között. A két egészségügyi intézmény között jó a viszony, amennyiben szükséges akár helyettesítik is egymást, hiszen 35 éve állandó három fővel működik a háziorvosi ellátás a városban.

¹² A „Kunhegyesi Központi Orvosi Rendelő felújítása” című ÉAOP-4.1.2/A-12-2013-0006 azonosító számú pályázat keretében
http://www.kunhegyes.hu/kunhegyes/ujzag/1411/05_oldal.pdf

Járási központként fontosnak tartják a településen a legfontosabb szakorvosi ellátások megszervezését is. „*Nem mi vagyunk a kegyelet Bt fő szállítói*” – a háziorvos így utalt arra, hogy figyelnek a betegségek pontos felderítésére, a diagnózis meghatározására és a krónikus betegek követésére. Diabetológiai betegek gondozásában az országos átlaghoz képest az arányokat tekintve jól áll a Kunhegyesi egészségügy, azonban a szívinfarktus évek óta probléma, illetve az agyvérzést elszenvedők száma is növekszik, amelynek okát az olcsóbb, kontrolálatlan minőségű gyógyszerekben látja, mivel megítélése szerint a térség jövedelmi viszonyai miatt gyakran szavatoltan rosszabb minőségű gyógyszert vesznek, annak olcsósága miatt. Az onkológiában tüdő és emlődaganatok a vezető halálokok, valamint több a pajzsmirigy daganatos beteg a városban, viszont kevesebb a nőgyógyászati daganatok megjelenése, mint az országos átlag. Prevenciós ellátás nem jellemző a praxisban, viszont a betegségek kezelése hatékonyan és kontroláltan működik. Ezen kívül még az orvosi rendelőben elérhető szolgáltatások a gyógytorna, plasztikai sebész, dietetikus és csontsűrűség mérés. Gyógytornász egyéni terápiában foglalkozik akár a cukorbeteggekkel, idősebbekkel, rajta kívül plasztikai sebész dolgozik, aki kisebb műtéteket helyben végez, nagyműtéteket Szolnokon tart.

A háziorvos praxisában gyakran tapasztalt megmagyarázhatatlannak tűnő fizikai panaszokat, melyeket lelki okokra, lelki kimerültségre következtetett vissza. Így szükségesnek érezte, hogy az újonnan létrehozott orvosi rendelőben pszichiáter szakrendelés is legyen. Elmondása szerint meglátszik, hogy dolgozik pszichiáter a városban, mert a korábbi jelentősebb öngyilkossági ráta mérséklődött. Az öngyilkossági ráta nem csak hogy magas volt, de egyfajta hullámzó dinamika volt benne megfigyelhető, hiszen ha egy eset megtörtént, akkor 2-3 esetre még joggal lehetett számítani. Ez egyfajta magatartásminta volt, ami egy-két elkeseredett emberben beindíthat egy olyan pillanatnyi rövidzárlatot, ami az életébe kerülhet. Az öngyilkosságokban meglehetősen magas volt a befejezett öngyilkosságok, mely leginkább a férfilakosságot érintette. „*Gyakorlatilag minden tekintetben a labilitást látja, a jövőtlenséget és olyan feldolgozatlan kudarcokat, amelyekből adott esetben nem feltétlen lát kiutat*” – mutatott rá a fő problémára a háziorvos. Az egész térségre általánosan is jellemző a társadalmi apátia, hátrányos, gyakran kilátástalannak ítélt helyzet a munkalehetőségek és

általánosan a reményteli jövőkép hiánya miatt.¹³ Labilitás a családszerkezetben is megmutatkozik, jellemző a különélés és a válás. Sok esetben a férfi gazdasági megfontolásból külföldön dolgozik, melyből adódhatnak olyan komplikációk, amik a váláshoz vezetnek, így gyakoriak az egyszülős családok.

Meg kell említeni, hogy a drogfogyasztás is jelen van a településen, jellemző fajták a marihuána, herbál és az extasy. Az egészségügy nem tudja ezt kezelni, szerintük túl jövedelmező üzletág ahhoz, hogy be tudjanak avatkozni. A településen már történt, hogy az orvos, aki ilyen ügyben együttműködött a rendőrséggel benzines palackot kapott a rendelőbe, így félnek a drogügyletek elleni komolyabb fellépéstől. A kóros alkoholfogyasztás esetén azonban gyakran gyámügyi eljárást is kezdeményeznek.

Végezetül meg kell említeni, hogy nőgyógyászati szakrendelés is üzemel Kunhegyesen, abban az intézményben, ami korábban szülőotthonként működött. A születésszám csökkenés miatt az erre fenntartott otthonok megszűntek¹⁴ és a területileg illetékes kórházakba helyeződött át a szülés lebonyolítása, de terhes tanácsadás, terhes gondozás, védőnői hálózat, szaktanácsadás fellelhető a településen. A fiatalkorú anyává válás egyre gyakoribb, viszont megélhetési gyermekvállalás nem jellemző Kunhegyesen. Ennek okai inkább a fiatalon kezdett aktív szexuális kapcsolatban, a család szétesése miatt kialakult bizalmi kapcsolatok hiányában keresendőek. Fiatal és kirívóan fiatal eset is van a városban, de egyáltalán nem jellemző, nem rosszabb, mint az országos átlag. Az a tendencia is megfigyelhető, hogy a középiskolából év vesztes anyuka visszatér tanulni, míg más családtag vigyáz a gyermekre. A fiatalok megértik, hogy nekik és a gyermekük jövője szempontjából is fontos a továbbtanulás. Ez azért is érdekesnek tűnik, mert némileg ellentmond például egy friss kutatásban¹⁵ tapasztaltaknak, ahol inkább

¹³http://www.jnszm.hu/feltolt/File/tfi/05_np_5_nagykunsag_tisza_to_2013_03_08_kozgyulesre.pdf

¹⁴<http://www.kunhegyes.hu/kunhegyes/doc/TVS.pdf>

¹⁵ Pócsik Julianna: A gyermekvállalás motivációinak vizsgálata szakiskolás roma lányok körében.

https://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB4QFjAAahUKewi7tsL9wszIAhVBCCwKHWUoAp0&url=http%3A%2F%2Fmiskolc.hu%2FJadoX_Portlets%2FdisplayContent%3FdocId%3D20350%26sec

azt találták, hogy fiatal anyák gyermekvállalás után nem térnek vissza az iskolapadba.

6. A református egyház szerepe Kunhegyesen

A 2011-es népszámlálás adatai szerint 7704 lelket számláló Kunhegyesen a vallásgyakorlók felekezeti megoszlásukat tekintve (2874 fő) 63,6 százaléka reformátusnak, feleannyian 32,8 százalékuk katolikusnak vallja magát, míg 3,5 százalék az egyéb felekezetet jelölte meg.¹⁶ A település vallásgyakorlóinak vélhető számát megpróbálta pontosítani a helyi lelkész. Elmondása szerint 6000 főre tehető a településen élő reformátusok száma, amire abból következtet, hogy a KSH adatai szerint 60 előre egy elhalálozás jut és az egyházközség éves temetéseinek száma 90 és 110 között van. Azt elismerte, ez még nem jelenti azt, hogy valóban ilyen számban lennének aktív tagjai a református hitközösségnek, de ők azok, akik legalább annyira vallásosak, hogy temetésen a református szertartás kéri. A halálozási ráta növekedése is torzíthatja ezt az érvelést. Mindenestre az biztos és számszerűleg megfoghatóbb, hogy a gyülekezethez tartozók száma, akik adományaikkal hozzájárulnak a gyülekezet fenntartásához, megközelítőleg 2000 főre tehető. Az ennél is aktívabb vallásgyakorlók körét hozzávetőlegesen 500 főben állapította meg a lelkész, ők azok, akik buzgón részt vesznek a gyülekezet életében és évente 6-10 alkalommal (ünnepi, vasárnapi alkalom) megjelennek. Egy vasárnapi református istentiszteleten általában 50-150 fő van jelen, mely létszámot az éppen aktuális valláshoz kapcsolódó események határozzák meg.

2003 óta Kunhegyesen református iskola is működik, amely két évig a karcagi iskola tagintézményeként, majd 2005 szeptember elsejétől önálló intézményként üzemel. Az iskola és az óvoda 30 fős személyzettel tevékenykedik, 300 feletti gyerek számmal: 54 gyerek az óvodában 250 fő az iskolában.

Az alapítás körülményeit a 2000-es években kialakult politikai nyomás és az erre adott válaszként értelmezte a lelkész. 1994-től

[Id%3D14402&usg=AFQjCNHaUZQ0wur4zpSeVnl_x9jYUD1G1Q&sig2=x3ihu8-AJuClOjgP6jOtSg&cad=rja](http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_16)

¹⁶ 2011. évi népszámlálás. Területi adatok – Jász-Nagykun-Szolnok megye. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_16

ugyanis a református gyülekezet, az önkormányzat és az iskola közötti sikeres együttműködés értelmében, az akkori Kossuth iskolában, a régebben a református egyház tulajdonában lévő épületben, minden évfolyamon egy osztály református osztályként működött. 2003 április végéig zökkenőmentes volt az együttműködés, majd *„egyetlen tollvonással megszüntették azt, hivatkozva egy 1997-es törvényre... de abszolút politikai döntés volt”* – utalva ezzel a 2002-es baloldali önkormányzati térnyerésre a városban.

Ennek ellenére 2003 szeptemberében tovább tudták folytatni az oktatást más épületben és kevesebb osztállyal, de szülői nyomásra a lakószobákból átalakított tantermekkel, 82 gyermekkel és 5 főállású pedagógussal megkezdtek a tanévet. Az akkori Kossuth iskolából az 1-5. évfolyam református osztályba járó gyerekek 90 %-ával tudták folytatni a közös munkát. *„Ha akkor bármelyik jogvédőt kihívjuk, sírva fakadtak volna, hogy mit csináltak akár az én gyerekemmel, vagy azzal a néhány gyerekkel, akik ottmaradtak református osztályban. Az egyetlen időszak volt.”* Elmondása szerint ugyanis az emlegetett politikai okok miatt bántások érték őt, és a Kossuth iskolában maradt, akkor 7. osztályos fiát is, az új iskola kialakítása miatt.

Éltek attól, hogy a városban harmadik oktatási intézményként belépve, mennyire tudják majd megtartani a tanulókat, hiszen egyértelmű volt, minden évben tapasztalják a csökkenő gyereklétszámot. Az együttműködés folytatásának lehetőségétől az akkori önkormányzat mereven elzárkózott, még úgy is, hogy a református osztály bérleti díjat fizetett volna az épületben maradásért. Így a kényszer szülte, de azóta virágzó református iskola kezdte meg működését, ezzel egyidejűleg a városi Kossuth iskola megkezdte hanyatlását, hiszen azóta az iskola kiürült, jelenleg csak a 7. és 8. osztály működik, lassan megszűnik. 2005-ben a két önkormányzati iskolát egy igazgatóság alá vonták össze, de ez a rész elsovadt, elfogytak a gyerekek. A lelkes etnikai szegregációs hatást nem érzett az iskolában, ugyanakkor vallási szegregációnak nevezte azt a jelenséget, ami a református osztállyal történt.

Említést kell tennünk a református egyház szociális szolgáltatásairól is a településen. Kunhegyesen a református egyház az oktatási intézmények fenntartása mellett, családi napközi, házi segítségnyújtás, étkeztetés, illetve az Abádszalókon működő 100 fős pszichiátriai és szenvedélybeteg betegellátó nappali intézmény és a 2003 óta, az egyházközség első intézményeként létrejött 56 fős

bentlakásos időszotthon működtetésével segítik az arra rászorulókat. A támogató szolgálat pedig egy speciális szociális szolgáltatás a fogyatékkal élő gyerekek életminőségének javítása érdekében. Régebben Kunhegyesen is működött eltérő tantervű iskola, de jelenleg ilyen intézmény – óvoda és iskola is – legközelebb Kisújszálláson van, ahova minden nap gépjárművel szállítják az orvosi szakvélemény alapján erre jogosult gyerekeket.

7. *Interetnikus viszonyok*

A Kunhegyesi járásban a 2011-es népszámlálás szerint a nemzetiségi hovatartozásra válaszoló 21765 fő közül 83 százalék magyar identitásúnak, 16, 5 százalék pedig cigány identitásúnak vallotta magát. Kunhegyes településen 6981-en válaszoltak a kérdésre és a megoszlás eltérő volt. Itt 96, 4 százalék mondta magát magyar nemzetiségűnek, még cigány identitásúnak a lakosság alig 2,5 százaléka.

Pedig a romák jelenléte a településen már hosszabb időre tekint vissza. 1768-ban 9 cigánycsalád (30 fő) élt Kunhegyesen, míg az 1780-as cigányösszeírás szerint 12 roma családról számol be: téglavetők (5) és kézművesek (8).¹⁷ Az 1893-as összeírás szerint 160 cigányember volt a faluban¹⁸, 1964-ben 91 cigánytelepi épületet írtak össze, az 1992. évi becslés pedig 4-6 százalék (400-600 fő) közé teszi a számukat.¹⁹ A polgármester 8-9 százalékra teszi a jelenlegi arányt (600-700 fő), és ennél pontosabban a Roma Nemzetiségi Önkormányzat (NRÖ) elnöke sem tudta megbecsülni a mostani létszámot.

Térbeli elhelyezkedésüket tekintve két olyan terület van a településen, ahol többségében cigányok élnek, telepesedő körülmények között. A malom környéke, illetve az úgynevezett „völgy” jelenti ezeket a területeket, valamint a „Kamilla utcaiak”, ahol főként a betelepődők élnek. Ezek a területek a falu átlagos állapotánál

¹⁷ Szabó Lajos: A redempció és Kunhegyes. H. Bathó Edit – Kertész Róbert – Tolnay Gábor – Vadász István szerk.: Tisicum - A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve 12. 2001. 350. o.

¹⁸ *A Magyarországon végrehajtott 1893. évi cigányösszeírás eredményei.* Budapest, 1895. (Reprint kiadás)

¹⁹ Kertesi Gábor – Kézdí Gábor: A cigány népesség Magyarországon. Socio-Typo, Budapest, 1998. 402. o.

lényegesen rosszabb kinézetű és állagú házakat jelentenek, rosszabb utakkal, „faluszéli” állapottal.

Mint minden településen, itt is megkülönböztetik a régen itt lakókat az újonnan jöttektől. Kunhegyes esetében megkülönböztetik a muzsikus cigányokat, akik többségükben ténylegesen is zenéltek illetve valamilyen más munkával egészítették ki a keresetüket, 30-40 családdal vannak jelen a településen. Vannak ezen kívül a bevándorlók, akik az elmúlt évtizedekben érkeztek és a rendszerváltozás előtt meglévő mezőgazdasági vagy ipari munkalehetőségek valamelyikéből részesültek, jelenleg többségük közmunkából tengeti napjait. A leginkább – még a többi roma által is – megvetett csoportot jelenti a 2000-es évek elején, sokak szerint a szocialista polgármester által, szocpolos házakba Tiszabőrről, Tiszanánáról betelepített 20 család jelenti. *„Elvégre azok is emberek. Mindnyájan romák vagyunk. Nem is bántom őket. Csak a tisztes távolságot megtartjuk”* – jellemzi a helyzetet az NRÖ elnöke.

Hasonlóan vélekedik a református lelkész is. Szerinte is probléma az új cigány családok bevándorlása, a betelepülő cigány családok eltérő kulturális háttere, mely 30-40 éve okoz problémát a településen. A hosszú évszázadok óta itt élő roma családok, dinasztiai nagy része jómódú zenész cigány volt, sokan helyi híres primások voltak, de a leszármazottak nem vitték tovább ezt a hagyományt. *„Az ő leszármazottaik teljesen mások, mint a többi roma család. Közülük nem egy-kettő főiskolát végzett, üzletet visznek, vállalkozásuk van, kereskedésük van, a városnak semmi baja nincs velük. Itt nem volt etnikai ellentét. Most, mikor más településekről, más szokásokat idehozva próbálnak meghonosodni emberek, velük, sokkal több.”*

2012-ben vélhetőleg cigány származású emberek által elkövetett emberölés dűlta fel a kedélyeket a településen, amely nem csak a Jobbik által szervezett, „cigánybűnözés” elleni demonstrációra volt alkalmas, hanem az újonnan beköltözőkkel szembeni elhatárolódásra is. Sok cigány ember is részt vett a demonstráción, ezzel is kifejezve elhatárolódását a bűnelkövetéstől és bűnelkövetőktől. Miként az egyik résztvevő elmondta az eseményről tudósító újságnak: *„A Jobbikot cigányellenes pártnak tartja, ennek ellenére a jóérzésű cigányok elmentek a demonstrációra, mert meg akarták mutatni, hogy nincs félnivalójuk. Főleg azt nehezményeztem, hogy a sok cigánybűnözés közben egyik szónok sem mondta, hogy tisztelet a kivételnek. Ez nekem személy szerint rosszulesett, mert ha elmegy valaki fát lopni, és*

megfogják, akkor a cigányokat utálják, pedig mindenki vállalja a felelősséget a tettéért, és ne tömbösítsenek."

Nem mondható azonban zökkenőmentesnek a többség – kisebbség kapcsolata a településen más tekintetben sem. Ennek elsődleges oka a munkahelyek hiánya és a közmunka-lehetőségekhez történő hozzájutás kérdése. A polgármester szerint igyekeznek mindenkit lehetőséghez juttatni és ez legalább valamiféle hasznos tevékenységgel jár. Mint mondja: „*Próbáljuk. Egyrészt többet keresnek, és nem otthon nézi a cigányember és a családja a Digi tv-t, hanem legalább megjelenik a munkahelyen.*” Az NRÖ elnök szerint viszont folyamatos vitában állnak a jegyzővel, mert szerintük nem egyforma szempontok szerint osztják szét a lehetőségeket. Maga a kisebbségi vezető is közmunkásként dolgozik, de azt nem engedték meg számára, hogy a 8 órát a közösség ügyeivel foglalkozva töltse le, pedig elmondása szerint az elődje is így dolgozhatott. Másrészt vita tárgya az is, hogy a fia számára nem jutott lehetőség.

„*Más az, ha tömegben vannak, akkor sokszor azt érzem, hogy kezelhetetlenek. Ha észreveszik, hogy van közöttük hangadó, akkor akár a közmunkaprogramban is képesek romboló hatásúak lenni*” – mondja a református lelkész. Az önkormányzati képviselőként is tevékenykedő egyházi vezető az egész várost tekintve feszültséget érez roma és nem roma emberek között, amit annak tulajdonít, hogy elmondása szerint az itt élő cigány emberek nem akarnak dolgozni és a dolgozó nem cigány emberek ezt nehezen viselik. Ez a gondolat az egyik legerősebben megjelenő sztereotípia a cigányságról a magyar társadalomban.²⁰ A motiválatlanság mögött gyakran a társadalom mélyen gyökerező elutasítása és az abból kibontakozó diszkrimináció jelenségének visszagyűrűzése áll sok esetben, ám ez mégis sokszor a cigányság hibáztatásában és egyértelmű felelősségében testesül meg. „*Azt gondolom, hogy sok más környékbeli általános iskolához képest, az arány nálunk valamivel jobb, mint mondjuk egy tiszaburai vagy tiszabői iskolában.*” A jobb állapotot tehát a cigányság számának nem túlireprezentált mibenlétében látja, annak ellenére, hogy a szociális háttérükben nem lát különösebb eltérést.

A településen általánosan elégtelen szociális feltételekről számol be a lelkész. Az iskola révén a családok szintjén sokszor látja úgy,

²⁰ Pulai A.: Cigányellenesség a norma. 2009.

http://www.publicus.hu/blog/ciganyellenesség_norma/

hogy a gyerekek magukra vannak hagyva az iskolai teendőikkel, gyakran a szülő fel se kel reggel, de sokszor az étkezést sem biztosítják, ezért az iskola első szünetében a gyermekek ingyenes étkeztetése folyik. Etnikai különbségeket nem észlel a szülők gyermekkel való foglalkozás minőségében és mennyiségében, cigány és nem cigány családokra egyaránt rávetíthető probléma ez, amely inkább a Kunhegyes lakosságára jellemző társadalmi apátia családi megtestesülése. Meglátása szerint a családok berendezkedtek erre az állapotra. *„Ez nem kormányprobléma, ez nem politikai kérdés, ez a család ellustulásának kérdése, beállt arra a szintre, hogy langyos legyen minden körülöttem, a többi nem számít.”*

Egyes vidéki településen megfigyelhető tendencia, miszerint a gyermekek létszámában felülreprezentált a cigányok aránya, Kunhegyesre is jellemző. Egy néhány évvel ezelőtt készült helyi statisztikára hivatkozva állítja a lelkész: az adott évben 42 gyerek született, akikből 27 roma volt. Így a cigány tehetséggondozást, az értelmiség kitermelését még fontosabbnak tartja a református egyház, jelenleg is roma szakkollégiumokkal való kapcsolatfelvételt szorgalmazza egy tehetséges lány kapcsán, aki főiskolát szeretne elvégezni, csecsemőgondozó szeretne lenni. *„Igenis szükségünk van a roma értelmiségre, mert valószínű, hogy ők sokkal jobban ismerik a saját helyzetüket, sokkal jobban ismerik azt az életkörülményt, ahonnan ki kellene emelni ezeket az embereket, van egy részük, akiket nem lehet kiemelni, akik nem is akarnak felemelkedni ebből. Van egy részük, meg vagyok róla győződve, hogy fel lehet emelni őket.”* A polgármester a cigány túlnépesedés rémét úgy jellemzi: *„most még nem nagyon veszélyes.”* A továbbtanulás vonatkozásában pedig úgy látja, hogy a szakmunkásképzésbe eljutnak a cigány gyerekek is, sőt, a gimnáziumi szalagavatókon is feltűnik minden osztályban egy-két roma fiatal. Diplomásokról azonban nem tud a településen.

Ezt a vélekedést erősítette meg az NRÖ elnöke is, aki szerint sok gyerek próbál tanulni, boldogulni. Megítélése szerint nincs szegregáció, elkülönítés a település iskoláiba, mindenhova beengedik a cigány gyerekeket is, talán a református iskolába kevésbé.

Ezen a véleményen volt a polgármester is, aki szerint a 20-25 fős osztályokban egyelőre 10 alatt van a roma gyerekek száma. A református iskolával kapcsolatban ha óvatosan is, de lényegében megerősíti az NRÖ elnök véleményét: *„Könnyebb helyzetben vannak.*

Ők válogathatnak. Van ott is cigány. Arra vigyáznak, hogy néhány legyen. Mivel én presbiter is vagyok, elég nehéz erről nyilatkozni.”

A kisebbségi önkormányzat szerepe a településen elhanyagolható, politikai – érdekérvényesítési szempontból súlytalan. Az NRÖ elnök maga is kiszolgáltatott egzisztenciálisan a közmunka lehetősége miatt a településnek. Tevékenységük rendezvények szervezésében, főzésben merül ki, az NRÖ elnök szerint mást nem is engednek számunkra, nem kaptak normális irodát és felszerelést sem. A polgármester véleménye sem jó a kisebbségi testületről. *„mindig gond van velük. Az előző választáskor a roma önkormányzat nem tudott felállni. Azok, akik benne lettek volna a vezetőségbe, összevesztek. Kész. Nem vállalták. Most is ugyanez kezd kialakulni. Most is a három vezető közül, az egyik benne van az oktatási bizottságban is, de annyi tartozása van, hogy le kell mondania. ... Megszavaztak nekik [a képviselőtestület] 300 ezer forintot. Normatívát is kapnak valamennyit az államtól. Ebből már tudnának gazdálkodni. Igyekeznek is: Mikulás, karácsony, húsvéti rendezvényt csinálni.”* A polgármester elvárásai szerint elsősorban a munkahelyteremtésben, de legalább is a közmunka elosztásában várna a segítséget a kisebbségi képviselőktől, valamint a közösség irányításában: *„Az lenne a jó, hogy tartsanak rendet a romák között. De nem megy. Maguk közül valók. Nem fogadnak szót nekik. Nekünk jobban szót fogadnak.”*

II.A Kunhegyesi Nagy László Szakképző Iskola, Gimnázium és Kollégium

Az iskolában 5 interjút készítettünk: két csoportos beszélgetést (az egyik szakiskolai végzős osztály tanulóinak, illetve 3 kilencedik osztályos tanuló részvételével, valamint az egyik gimnáziumi kilencedik osztály egy részével) és három pedagógus interjút. A fókuszcsoportos beszélgetéseken 10-15 tanuló volt jelen az egyes csoportokban, a pedagógus interjúk pedig az iskola igazgatójával, igazgató-helyettesével, és az egyik osztályfőnökkel készültek. Jelen elemzés alapját ezen interjúk szó szerinti leírása, majd Atlas.ti programban való kódolásuk alapján készítettük.

A kialakított kódok alapján az iskoláról szóló információkat kilenc különálló, de részben egymással is összefüggő tematikus csoportba

soroltuk:²¹ az iskolával kapcsolatos fegyelmi tényezők, az iskola belső világa, a helyi oktatási piac, az iskola hátrányos helyzetű jellege, a pedagógiai kultúra sajátosságai, az iskola fenntartásával kapcsolatos tényezők, az iskola helyi társadalomban való helye, a település helyi viszonyrendszere, a továbbtanulás kérdése. Az egyes tematikus csoportok belső szerkezetét, és kapcsolódási lehetőségeiket az XY ábra tartalmazza.

1. Az iskola fenntartásával kapcsolatos tényezők

Az iskolának több fenntartója volt az elmúlt két évtizedben: a városi önkormányzat, megyei önkormányzat után a Megyei Intézményfenntartó Központ (MIK), majd pedig a Klebesberg Intézményfenntartó Központ (KLIK). Jelenleg, 2015 júliusától, mivel szakképző intézmény van szó, fenntartója a Nemzetgazdasági Minisztérium lett, amely megyei szinten 2-3 ún. centrumot működtet. Az iskola jelenleg a Karcagi Szakképzési Centrumnak a tagintézménye. Az iskola vezetése a KLIK-es korszak után optimistán tekint az új képződményre, pontosabban azért, mert ígéretet kaptak, hogy nagyobb pénzügyi függetlenségük lesz, mint korábban. Míg a KLIK fenntartó idejében minden egyes beszerzést jóvá kellett hagyatni, és ez gyakran eltartott 30 napig is, addig most azt az ígéretet kapták, helyben dönthetnek a kiadásokról, illetve a saját bevételekről is: *„Például nekem lesz itt 300 millió forintos költségvetésem, durván, akkor azért az igazgató felel, hogy azt nem lépheti túl. Azon belül, ha megtakarítás van, esetleg átcsoportosít más költségvetési sorra, ahol esetleg valami miatt, éppen bejött valami, amit nem terveztünk. Azt a költség keretet igazgató jóváhagyásával tudja felhasználni az intézmény. Ez jobb lesz. Én is jobban látom itt helyben is, mert az én vezetőm is látja jobban, hogyha rendben vannak. És nem lesz olyan,*

²¹ A besorolást valójában két lépcsőben végeztük el: az idézetek és a kódok SPSS (statisztikai szövegelemző) programba való exportálása lehetővé teszi, hogy a használt kódokat változóként kezelve főkomponens elemzéssel hozzunk létre dimenziókat. A kilenc főkomponenset tartalmazó modellben az egyes főkomponensek meglehetősen jól értelmezhetők, és nagyrészt megfelelnek az itt tárgyalt kilenc tematikus csoportnak. A kilenc főkomponens az eredeti 79 változó (kód) varianciájának mintegy 25 százalékát megőrzi. Az Atlas.ti programban létrehozott kódcsaládok belső szerkezetét a főkomponensek súlyait követve alakítottuk ki.

hogy nem tudjuk, hogy hol tartunk pénzügyileg, és megvehetünk, felújíthatunk valamit, mert az nem fér bele. Ez egy jobban látható dolog lesz. Ezt ígérték, hogy így lesz.” (P3²²)

A Centrumhoz tartozás azonban úgy tűnik, nem volt teljesen egyértelmű: az intézményben nem csak szakképző iskola működik, hanem gimnáziumi résszel is rendelkezik (és elméletileg Kollégiummal is, amit a jelenben viszont nem tudnak kihasználni). A Nemzetgazdasági Minisztériumhoz való betagozódás előtt az iskola igazgatójának állítólag több államtitkárt meg kellett győznie arról, hogy ez a vegyes intézmény létjogosult. Érvelésében kiemelt helyen szerepelt az, hogy a kétféle intézmény diákjai között átjárás van: vannak olyan diákok, akik szakképesítés után szereznek érettségit, ugyanakkor vannak olyanok is, akik érettségi után szereznek valamilyen szakképesítést.

Az iskolaigazgatónak azonban nem csak most, hanem egy-két évvel korábban egy más jellegű kísérletet is el kellett hártania. A településen már működik a református egyház égisze alatt általános iskola, és ugyanez az egyház szerette volna a jelenlegi középiskola gimnáziumi részét átvenni, de csak azt. *„Volt megkeresés, a református egyház érdeklődött. Van általános iskola, református. Ugyanaz a lelkész, aki annak az iskolának a fenntartója, érdeklődött, de csak a gimnázium iránt. Akkor még nem tudtuk, hogy mi lesz. Attól féltünk, hogyha csak a gimnáziumot viszi el, akkor az a humán erőforrás, ami így egyben van, az mégis így egy ütőképesebb csapat, így, egy intézményként működve, mint hogyha az teljesen kiszakad, és azok a kollégák, akik ott tanítanak, azok nem jönnek ide tanítani, mert nem akarnak átjönni. Attól tartottam, hogy az nekünk nem lesz jó. Én mondtam a lelkész úrnak, hogy vegye át a szakképzést is. Vegye át teljes egészében, hogy ne szakítsuk ketté. Így a pedagógus humán erőforrással való gazdálkodás is hatékonyabb, az áttanítások miatt. De akkor már nem ide jött volna kolléga tanítani, hanem a református általános iskolába, a gimnáziumból. Én most is adok három pedagógust oda, hogy ott is tanítanak a református általános iskolában. Ők a gimnázium tanárai. Én tudtam, hogyha a református gimnázium lesz, akkor elviszik tőlünk és esetleg itt a szakiskolai képzésben szenvedhetünk hiányt oktatóból, mert nem lesz meg a végzettség a közismereti tantárgyakhoz.” (P3)*

²² Az interjúk számozása az Atlas.ti sorszámozását követi.

Az iskola végül egyben maradt, mivel a református egyháznak nem kellett a szakiskolai képzés, az iskola vezetése pedig a fentebb vázolt okok miatt nem szerette volna, ha csak a szakiskola marad. Az igazgató érvelésében azért álltak ellen e megkeresésnek, mert "így ütőképes csapat" maradhattak, de vélhetően azért is fontos volt egyben maradni, mert "csak" szakiskolaként gyakorlatilag egy megbélyegzett, a diákok – és feltételezhetően a helyi társadalom – egy része által is "gettóiskolának" nevezett intézmény maradt volna igazgatása alatt. És vélhetően ugyanilyen okoknál fogva nem kellett a református egyháznak sem.

Noha az iskola egyben maradt, az iskola vezetése szerint, a harmadik „pillér”, a kollégium nem maradt meg, azaz nem működik. Pedig a pedagógusok szerint állítólag a kollégium többek között segített volna abban is, hogy bizonyos fegyelmi és nevelési (akár családi) problémákat kezelni tudjon, egy diák vélemény szerint azonban a kollégiumi lét éppen ellenkezőleg, a lemorzsolódást segíti elő: *„Én továbbra is váltig azt mondom, hogy arra volt jó példa már, amikor kollégium működött itt nálunk, 100 fős volt a kollégium, 130 főre volt engedélyünk, városi kollégiumként működtünk. Arra volt jó esély, hogyha jól kézbén tartottuk őket, hogy akkor felkészültek a vizsgákra is. Ott valami neveltséget is szedtek magukra ezek a gyerekek.”* (P3)

„Kérdező: Te hogyan buktál meg? Diák: Hát úgy, hogy én kollégiumba jártam, és végülis nem volt megszokva, hogy ott volt mellettem..., végül is csak otthon tudok tanulni. A környezet nem rossz, nem az, hogy nem illeszkedtem be, mert amúgy akik ott voltak, így elvoltam velük egyébként, csak... [zavartak a többiek a tanulásban]” (P4)

2. Az iskolában megjelenő deviáns jelenségek

Az iskolán belüli fegyelmi kérdések egyaránt a legintenzívebben jöttek elő a pedagógusokkal és a diákokkal folytatott beszélgetések során. Az iskolai fegyelem hiányára és konfliktusokra utaló jeleket mindkét szereplő érzékeli, csak talán intenzitásukban, elterjedésükben látják másképpen. A pedagógusok is elismerik, hogy létezik a korai terhesség jelensége, a szerfogyasztás, az alkohol, a dohányzás, az agresszivitás, ám értelmezésükben ez korántsem oly mértékű, mint más hasonló iskolákban. A diákok mindezt nem így gondolják, hanem

– főleg a szakiskolán belül – mintha e problémák állandósultak volna. Két dologban azonban még egyetértettek a kétféle csoportba tartozó alanyaink: a különféle konfliktusok az elmúlt években egyre inkább elharapózódtak, a konfliktusok fő kiváltó oka pedig a 9. osztályosok viselkedése.

„Diák: A mostani fiatalok még rosszabbak, mint mi voltunk kilencedikbe. (...)

Kérdés: Három év alatt mi történt, hogy így megváltozott az iskola?

Diák: Egyre rosszabb mindig a színvonala, de tényleg.

Diák: Hát ő eddig se volt az a hú de nagyon jó iskola, de most még rosszabb.” (P1)

A jelenlegi 9. osztályosokról szóló diskurzus már-már démonizálja a (szak)iskolába frissen bekerült diákokat, azon belül pedig elsősorban a lányokat. Mintha valamiféle kifordított logika és fordított hierarchia érvényesülne: a sztereotípiák szerint a fiúk és felső évesek szoktak agresszívok lenni, ebben az iskolában azonban rendszerint a lányokkal, és a középiskola legalsó éveseivel van gond – legalábbis az elmesélések szintjén:

„DIÁK: Láta má' a kilencedikeseket?

KÉRDEZŐ: Nem.

DIÁK: Jobb is. Például a kilencedikesek kezdenek el közőzködni, a lányok a fiúkkal, hogy nézel ki, meg...

DIÁK: Meg úgy beszélnek a tanárokkal, mint a kutyával.

DIÁK: Hát körülbelül.

KÉRDEZŐ: A kilencedikes lányok?

DIÁK: Igen.” (P1)

„Nekem most 9.-es osztályom van, 30 fő, 1 fiú van benne, a többi lány. És nyilván a lányok között az ellentétek valahogy jobban dominálnak, és most ez, ez most az év elején nagyon kivilágít vagy, hogy is mondjam, tehát nagyon sok konfliktus van most köztük még. De a korábbi tapasztalatokból ítélve, ha a 9. év elejét túléljük különösebb konfliktus nélkül, utána valahogy elmúlik ez. Utána már nem sok fegyelmi baj van velük.” (P2-2)

E konfliktusok okai a pedagógusok szerint több tényezőre vezethetők vissza: vagy arra, hogy az általános iskolások már korábban ismerték egymást facebookon, és itt szemtől-szembe találkozva kirobbannak az ellentétek, vagy akár arra is, hogy az iskolán belül egyfajta szorongásból vagy más megfontolásból eredeztethető pozícióharc zajlik. Ugyanakkor panaszként

megfogalmazódott az is, hogy e viselkedési anomáliáknak gyökere az általános iskolában keresendő, hiszen ott kellett volna a társas együttlét alapjait elsajátítani.

„Még nem tudtunk olyan iskolába elmenni, ha van egyáltalán ilyen sikeres iskola, [ahol] azt mondanám ennek a kollégának, hogy ez a gyerek szorong, fél valamitől, [tessék kezelni]. Az embernek is, de az állati világnak is az az ösztöne, hogyha szorong, ha fél, ha sarokba szorítják, akkor támad. Ez azért ilyen ördögi kör, mert valahogy magára fel akarja hívni a figyelmet, hogy neki baja van. Valakinek foglalkozni kéne vele.” (P3)

Akármi is az oka e sok devianciának (csak hogy rögzítsük, a beszélgetésben a következő témák jöttek elő: verekedés, ordibálás, dohányzás, szerfogyasztás, nyilvános szexualitás, lopás, korai terhesség) ez felveti azt a kérdést is, hogy az iskola milyen (pedagógiai) válaszokat tud adni, egyszersmind fel vannak-e készülve az ilyen esetekből származó konfliktusok kezelésére.

3. A pedagógiai kultúra sajátosságai

A konfliktuskezelés több formájáról ugyan beszámoltak alanyaink (az iskolai rendőri jelenléttől, a tanulók példastatuálás gyanánt bilincsel való elszállíttatásáig, iskolapszichológus igényléséig), de pedagógiailag nagyon nehezen tudnak megküzdeni e kihívásokkal. Kérdés tehát, hogy a helyi pedagógiai kultúrának részét képezi-e az ilyen jellegű esetek kezelése? A meginterjúvált szakiskolai tanárok pályájuk elején nem pedagógusnak készültek, hanem mérnöknek vagy üzemgazdásznak, a tanári pályájuk később alakult. Megkockáztatható, hogy pedagógiai tevékenységük elsősorban „menet közben” alakult ki, ugyanakkor saját bevallásuk szerint is konfliktuskezelésre kis mértékben vannak felkészítve, nem erre vannak „szocializálva”, ráadásul naponta érzik azt az ellentmondást, ami a képzésből fakadó teljesítménybeli elvárások és az egyes tanulók/helyzetek pszichológiai kezelése között feszül.

„Értsük meg azt az ellenpólust is, hogy azt mondja a kolléga, hogy ő megérti úgy önmagában [a gyereket], de neki meg az a dolga, hogy azt a munkadarabot készítse el olyan időre, olyan minőségben, úgy, ahogy a szakmai gyakorlatát el kell végeznie. Neki is, meg a másiknak is. De ha vele foglalkozok, lelki támogatást adok, akkor a másik se biztos, hogy csinálja, meg a másikkal sem haladok. Ezt összehozni.

Hogy azt a gyereket nem szidni kellene. De mit csináljon vele, mikor nem ehhez vagyunk szocializálódva. Mi nem így kaptuk a pedagógus papírunkat annakidején.” (P3)

A pedagógiai fogásokat természetesen a későbbi képzéseken, továbbképzéseken lehet még alakítani, ám azokkal az a gond, hogy projektszerűek, azaz hosszabb távú fenntartásuk és mindennapi alkalmazásuk nem föltétlenül biztosított, támogatott, avagy egyáltalán elvárt a projekt után. *„Az Eötvös programban benne vagyunk, ez a lemorzsolódás és a korai iskola elhagyás megakadályozásáról, kompetenciamérés eredményeinek javításáról szól, mentorról és mentor asszisztenssel. Most zajlik ennek a projektnek a lezárása,(...) egyéves [volt]. Valamit, ha mást nem, [annyit nyújtott], hogy a kollégák (...) 25 fő részt vett egy továbbképzésen. Ami esetleg mankó lehet ahhoz, hogy hogy kezeljük ezeket a gyerekeket. Ez mindenképpen fontos, hogy erről az oktatásügy beszélne nekünk, a szemünkbe. Ezzel szembesülnünk kell minden nap, hogy nem biztos, hogy birtokában vagyunk azoknak a képességeknek, amik kellene ahhoz, hogy ezeket a konfliktusokkal küzdő gyerekeket mi kezeljük.” (P3)*

A pedagógiai sikerélmény hiánya, a napi konfliktusok kezelésére fordított energia az igazgató szerint is kockázatos, és tapasztalni azt is, hogy a pedagógusok „idegrendszere felőrlődik”, és előfordul az is, hogy az eredetileg a tanulókkal kapcsolatos problémák megoldására, heti nyolc órában alkalmazott iskolapszichológus szolgáltatásait a pedagógusok is igénybe veszik.

„Van olyan kollégám, aki kiválóan végzi a munkáját ennek ellenére, de már felőrlődni látszik az idegrendszere, mert nem tudja elfogadni azt, hogyha azt mondja a gyerekeknek, hogy üljön le, csinálja a munkát, akkor nem csinálja. Holott lehet, hogy nem neki, de valakinek kéne azt a gyereket megszólítani, hogy te miért is csinálod azt?” (P3)

A pedagógiai kultúrának, és általában az iskolafejlesztésnek fontos eszköze lehet a külső mérésekre épülő beavatkozás. Többek között erre is szolgálnak az Országos Kompetenciamérések eredményei. A mérést Magyarországon minden iskolában lebonyolítják a 6., 8., 10. évfolyamokon, az eredmények tanulói és iskola/telephelyi szinteken egyaránt elérhetők. Az iskola jelenleg is részt vesz egy projektben (TÁMOP 3.1.13)²³, amelynek célja többek között a

²³ Ld. még: <http://www.ttki.hu/page.php?pid=1242>

kompetenciaeredményekre épülő fejlesztési terv kidolgozása. A projekt keretében a tantestület részt vett továbbképzésen (ld. előbbi idézet), de kérdés, helyi szinten egyáltalán mit tudnak kezdeni a kompetenciamérés eredményeivel a szakiskolában. Fejlesztési tervet intézményi szinten minden bizonnyal ki lehet dolgozni, de egyéni szinten nem tudják alkalmazni ezen eredményeket. Ahogy egyik alanyunk kifejtette, ennek az az oka, hogy a kompetenciamérés egy adott tanév májusában zajlik, az eredményeket pedig következő tanév tavaszán ismerik meg. Ez azt jelenti egy 10. osztályos gyerek a következő tanév tavaszán a szakiskolában már végzős lesz, így egyénileg különösebben nem lehet fejleszteni az eredményekre építve, hiszen egy-két hónap múlva elhagyja az intézményt. Segítség lehetne az is, hogy a 10-es tanuló eredményeit az előző, 8. osztályos eredményeivel vessék össze, de az ehhez szükséges egyéni, tanulói azonosítót – a pedagógusok szerint legalábbis – a tanulók elvesztik.

„PEDAGÓGUS 1: Több ilyen továbbképzésen részt vettünk, tantestületképzés volt ezzel kapcsolatban, hogy elemezzük ezt a dolgot. (...) De hát elég nehéz, mert hát ugye, ha logikusan végiggondoljuk, hogy 3 éves szakiskolába a gyereket megméri 10. osztálynak a második félévének a végén, az eredményei megjelennek a következő tanév februárjába, tehát amikor ő végzős. Akkor még márciusban meg áprilisba jár két hónapig iskolába. Onnantól kezdve elmegy majd tanulmányi szabadságra, vagy szakmai vizsgára. Tehát azon a gyereken már nem lehet fejleszteni abba a két hónapban, vagy ha lehet is fejleszteni, mert nem mondjuk, hogy nem lehet, azt már nem méri meg senki. Jön a következő mérés, amikor egy másik csapat jön, általános iskolából idejött valamilyen eredménnyel. Idejárt két évig, megint megméri, annak is lesz valamilyen eredménye, de már azt se tudjuk utána visszakontrollálni, hogy mi, ahhoz az eredményhez képest mi javítottunk e rajta valamit. Amit meg először megmérnek, 10.-es korába, az a 8.-os eredményéhez valamihez, nem biztos, hogy hozzá tudunk férni. Vagy hozzá, vagy nem.

KÉRDEZŐ: A tanuló hozzátud, nem? A tanuló elméletileg ismeri saját eredményeit.

PEDAGÓGUS 2: Igen, neki megvan az azonosítója, csak azt sem veszik igazán komolyan. Úgy hogy szerintem, amit megkapnak tanulóazonosítót 6.-ban vagy 8.-ban is minden mérés alkalmával, az nem hiszem, hogy meglesz 10.-re, sőt már 8. végére sem hiszem.” (P2)

A kompetenciamérés során a családi háttérre vonatkozóan is gyűjtenek információkat a szülőktől. Csak hogy kérdés, hogy a háttérkérdőívet a szülők egyáltalán kitöltik-e avagy sem, mivel hátrányos helyzetű gyerekek szüleiéről van szó, helyenként érvényességi kérdések is felmerülhetnek (ugyanazt értik-e a szülők a fogalmakon, mint a kérdőívet összeállító szakemberek), és az is előfordul gyakran, hogy a tanulók nem is hozzák vissza (a kitöltött) kérdőíveket. Ennek következtében például nem lehet családháttér-indexet számolni, azaz nem lehet részletesebben árnyalni a mért eredményeket.

A tanulmányi eredmények növelése céljából az iskola – a diákok elmesélése szerint – egy belső, képesség szerinti csoportbontással is próbálkozik a gimnáziumi osztályokban angol és matematika tantárgyakból. A pedagógusokkal folytatott interjűk ugyan nem erősítették meg ezt a tényt, de az kiderült, hogy ezt a módszert valójában helyeslik: *„Sok helyen voltam érettségi elnök. Nagynevű iskoláknál is, ahol egyáltalán nem volt jobb az érettségi átlag, mint a miénk. Vannak persze jó osztályok. Egy nagynevű iskola mindig tud egy jobb osztályt kiválogatni. Ott megteszik azt, hogy indítanak egy A. osztályt és egy B. osztályt. Az A. osztályban vannak a jobb tanulók, a B-ben a szerényebb képességű, tudású gyerekek kerülnek. Az ott úgy működik. De itt ebben a térségben mindenképpen azt a lehetőséget kell megadni a gyerekeknek, fiataloknak, hogy érettségihez jusson. Még akkor is, hogyha az nem kiváló eredménnyel fog zárulni. Akkor is fontos. Nem elveszett évek, az a négy év.” (P3.)*

4. Az iskola belső világa

Az eddigieken kívül az iskola belső életéről mindenképpen meg kell említenünk a viszonylag új keletű létszámcsökkenést, amelyhez társul az is, hogy szubjektív (pedagógusi és tanulói vélemények) szinten és objektív módon is (a kompetenciamérések²⁴ és érettségi eredmények alapján is²⁵) fokozatosan romlik vagy stagnál a minőség. A létszámcsökkenés egyik fő oka a tankötelezettség felső

²⁴ OKM FIT-jelentés:: Telephelyi jelentés. 10. évfolyam: szakiskola. Kunhegyesi Nagy László Szakképző Iskola, Gimnázium és Kollégium.

²⁵ Ld. <http://nlki.hu/wp-content/uploads/2011/11/Az-%C3%A9retts%C3%A9gi-vizsg%C3%A1k-%C3%A1tlageredm%C3%A9nyei-2010-2014.pdf>

korhatárának csökkentése 16 éves korra, amelynek következtében az eleve gyengébb iskolai eredményekkel rendelkező tanulók nagyobb valószínűséggel, végleg kiesnek az oktatási rendszerből, pedig korábban 18 éves korukig így-úgy, de a rendszerben kellett maradniuk.

„A tankötelezettség 18 év volt akkor, amikor a 2 plusz 2-s rendszer volt a szakképzésbe, azt most levítették 16 évre. És aki ebbe a kategóriába, aki ilyen nagyon halmozottan hátrányos helyzetű meg olyan nagyon rossz, az nem lenne baj gyakorlatilag, attól még a gyerek lehet nagyon okos, hogy ilyen halmozottan hátrányos helyzetű, hanem az alapfelkészültségeivel, amivel idejön általános iskolából, most ebbe a rétegbe van egy olyan, aki várja, hogy 16 éves legyen, és már kiiratkozik. Most ez idáig ugye nem tehetette meg, mert 18 évig mindenféle szankciók voltak, most is vannak 16 évig, de utána kiiratkozhat.” (P2-1)

A tankötelezettség felső korhatárának 16 éves korra történő csökkentése egyébként vegyes megítélés alá esik az iskolában: ez által ugyan csökken a gyereklétszám, és talán növekszik a fiatalok munkanélküliek, illetve a fekete gazdaságban foglalkoztatottak aránya. De ugyanakkor az is tény, hogy korábban egyfajta belső, iskolakapun belüli lemorzsolódással kellett számolni: az iskolai tevékenységekben részt nem vevő, de 18 év alatti tanulók szankcionálása abban merült ki, hogy ki, folyamatosan „levelezgetniük” kellett az iskolának a családdal vagy a jegyzővel.

„Egyrészt talán jó, másrészt meg nem jó. Az, hogy valami módon meg tud szabadulni a tanuló az iskolától és nem kell cipelni azt a terhet, hogy 18 éves korig folyamatosan értesítgetjük ki. Ha nem jön órára, akkor nekünk folyamatosan kell mindig (értesíteni) a jegyzőt, a megvonások. Így nagyon sok esetben teljesen haszontalan volt. Tudtuk, hogy úgysem fog soha bejönni az iskolába az a tanuló. De még 18 éves tankötelezettségi korhatára volt és muszáj volt nekünk az eljárásrendet betartani. Rettentő sokat levelezgettünk. (...) A rossz viszont az, hogy most, hogy 16 éves kortól kiírhatjuk, ez azt eredményezi, hogy őnmaga is kiiratkozhat a gyerek. Szülő kérésére is. Én nem tudom megakadályozni, mert a törvény lehetőséget ad neki. Ez a korosztály kint van valahol az utcán. Vagy valahol feketén, látens módon vannak, de nem iskolarendszeren belül vannak. Dolgozni hivatalosan még 16 éves korban nem tud, felnőttként dolgozni, csak valami nagyon korlátozott helyen tudnak. Fekete munkán vannak.

Valahol ez nem jó, hogy így van. Velük nem foglalkozik senki. Nagyon sok, magas ez a szám, akik lemorzsolódnak, kiiratkoznak. ” (P3.)

5. Az iskola hátrányos helyzetű jellege és a helyi oktatási piacon való jelenléte

Összességében az iskola hátrányos helyzetűnek minősül nem csak a rendelkezésre álló statisztikák miatt,²⁶ hanem a helyi világban való megítélése okán is. Volt olyan diák, aki egyenesen „gettóiskolának” nevezte az intézményt, de mint kiderült, e véleményével nincs egyedül. Amikor rákérdeztünk, mit jelent ez a gettóiskola, azt a választ kaptuk, „sok a normálatlan” gyerek. Végül megfogalmazták azt, hogy valójában a roma tanulók nagyarányú jelenlétére gondolnak. E témakör sok szállal kapcsolódik az előbbieken már részletezett devianciák problematikájához, de kétségtelen, hogy az iskola helyi presztízisének is egyik fokmérője.

Az iskola törekvéseiben egyfajta kettősség érhető tetten a roma arány kezelése vonatkozásában. Pályázatok szintjén van, amikor olyan indikátor javaslatot tesznek, amely érinti a roma arányt, de más célzott pályázatokban nem tudnak részt venni állítólag azért, mert a roma tanulók nem vállalják cigány identitásukat. „*Elmondanám, hogy amikor volt is kiírva ilyen, bement az osztályfőnök, elmondta a gyerekeknek, és nem vállalták be, hogy ők cigányok. Nem indult ezen a pályázaton. Most is van, kaptam programlehetőséget cigány tehetséges tanulók fejlesztésére. Egyszerűen ezt valahogy nem vállalják ők maguk sem.*” (P3.)

Az identitás vállalásának kérdése azonban érdekes módon visszaköszön egy másik pályázat kapcsán is. Egy jobbra infrastrukturális pályázatban például azt vállalták, hogy roma származású pedagógust alkalmaznak, amely az elbírálásnál plusz pontokat jelentett, ám a projekt keretében ezt nem sikerült megvalósítani, annak ellenére, hogy volt látókörükben egy egykori diákjuk, aki oktathatott volna is, de ő: „*saját nemzetiségét nem vállalja fel. Nem szívesen foglalkozik vele. Hogyha ő cigányként került egyetemre, elvégezte, diplomát szerzett, nem szívesen foglalkozik a sajátjaival. Nem tudjuk megnyerni.*”

²⁶ 2013-ban például 618 tanulóból 459 (74,2 százalék) volt hátrányos helyzetű

Ennek állítólag semmilyen következménye nem lett: „*Uniók pályázat volt. Tipikusan a tanulók – a megyei önkormányzat pályázta. Ilyen kritériumok voltak benne, hogy hány fő hátrányos helyzetű tanulónk van, azoknak a jobbítására csinálták meg a fűtőkarbantartást, épület karbantartást, egyebeket. (...) Sok ilyen pont volt benne. Többek között az is benne volt, hogy csökkentsük a lemorzsolódást. Az oktatási környezet jobb lett. Digitális táblákat, laptopokat, projektorokat kaptunk. Fejlesztő szobát teljes bútorzattal. A pályázatnak is ez volt az alapja, hogy az oktatási környezet javítása, fejlesztése. Ebbe belekerült az, hogy nyílászárók cseréje, hőszigetelés, fűtési rendszer. Ebben pontot ért az, hogyha bevállaltuk a cigány tanulók helyzetének a javításában azt is, hogy cigány oktatót is alkalmazunk. [Ez nem sikerült, de] nincs következménye. De pontot ért akkor. Szerencsénk volt akkor, hogy megkaptuk. Sok intézmény pályázott felújításra. 444 millió volt ez, a teljes gimnázium épület.*”

Kérdés továbbá, ha belülről bizonyos tanulók gettóként aposztrofálják az iskolát, akkor vajon megítélése a helyi társadalomban részben hasonló jellemzőkkel is bír-e? Igaz, az intézmény vezetői hangsúlyozták, hogy a fegyelmi kérdések is nagyon viszonylagosak, és más településekkel összehasonlítva, összességében ebben az intézményben nem drámai a helyzet.

Az intézmény a helyi oktatási piacon is jelentős szerepet tölt be, hiszen a környező települések tanulói számára vonzást is jelent. Több kilencedikes diák is jelezte, hogy azért választották ezt az iskolát, mert relatív közel van lakhelyükhöz. Az iskola közelsége viszont nem egyértelműen előny, pontosabban néha csak késleltetett előny: a pedagógusok elmesélése alapján ugyanis az is tapasztalható, hogy több helybeli, a 8. osztály elvégzése után más településekre vágyódik, állítólag azért, hogy távolabb legyenek a szülőktől. Ezt viszont többen nem tudják hosszabb távon finanszírozni, és ezért visszajönnek ebbe az iskolába.

Bár a helyi/regionális oktatási piacon még jó eséllyel indulhatnak a gimnáziumi képzések, ám a szakiskolai részben már felemás a helyzet. Az új fenntartó (a Centrum) elképzelhető, hogy profiltisztítást is fog végezni, amely adott esetben hátrányosan érintheti az iskolát. Már az elmúlt évben az iskola (mivel agrárképzéseket is folytat) által bérbekapott területek mintegy felét elvették, így elestek egy jelentősebb terület alapú támogatástól is

Ugyanakkor a felnőttképzési szektorba sem tud az intézmény egyértelműen belépni, noha van olyan képzésük, amelyet akkreditáltattak. A felnőttképzésben is erős a piaci verseny, és annak ellenére, hogy az intézmény a helyi világban szakmai előnyökkel rendelkezik, nem tudja kihasználni ezeket: képzéseit nem tudja még közelebb vinni az igénylőkhöz (nem tud utazási költséget fizetni a pedagógusoknak), ezért gyakran kénytelen szemet hunyni afölött, hogy máshol bejegyzett cégek igénybe veszik saját, pedagógus kollégájukat, és áttételesen akár az iskola infrastruktúráját is.

6. A továbbtanulás kérdése

Beszélgetéseinkbe külön témakörként érintettük a továbbtanulás kérdését. A diákok esetében ez a jövőkép vonatkozásában merült fel, hiszen kíváncsiak voltunk, ha a jövőjüket firtatjuk, akkor milyen szakmák, illetve milyen tanulási helyszínek merülnek fel.²⁷ A pedagógusok esetében pedig szakmai életútjukat kérdeztük, annak érdekében, hogy rekonstruálni tudjuk milyen (felsőoktatást is érintő) tanulási útvonalak rajzolódnak ki.

Már a pedagógusok által felvázolt szakmai útvonalak is azt sugallták, hogy a felsőoktatási helyszínek jobbára Debrecenhez, Nyíregyházához kapcsolódnak, és az elmondások szintjén, a jelenlegi diákoknál is – ha egyáltalán szóba jön valamilyen felsőoktatási továbbtanulási irány -, akkor nem valószínű, hogy Szolnokot célozzák meg. Amikor ennek okát firtattuk, a diákoktól azt a választ kaptuk, hogy számukra az elérhetetlen, a pedagógusok pedig ezt megerősítve azzal indokolták, hogy a szolnoki intézmény „pénzes”, ezért e térség gyerekei ritkán engedhetik meg maguknak az ottani továbbtanulást.

„*KÉRDÉS: De mondjuk a Szolnoki Főiskola valakinek cél vagy nem cél?*

DIÁK: Majd Debrecenbe...

DIÁK: Á, ahhoz mi túl hülyék vagyunk.”

„*A Szolnoki Főiskola pénzes. (...) Oda minimum nyelvvizsgával kell már rendelkezni, hogy államilag támogatott képzésre bejusson. Olyan kicsi a kvótája a Szolnoki Főiskolának, sosem volt erről híres a főiskola, hogy sok kvótát kapott volna. 2000 diák közül 20-30-40.*

²⁷ A projekt egésze vonatkozásában természetesen arra is kíváncsiak voltunk, a tervek szintjén megjelenik-e a Szolnoki Főiskola, mint lehetséges cél?

Nagyon kevés a kvóta. Arra nem a mi gyerekeink esélyesek pályázni. Nyelvvizsgálóval, egyéb országos tanulmányi versennyel kell. De szoktak bemenni tanulóink, aki megengedheti magának a szemeszter díjat. Vagy hitelből megfinanszírozza.

Meglepő módon a fenti idézetek a szakiskolásokkal folytatott beszélgetésben hangzottak el. Amikor a gimnazistákat kérdeztük, már az elején kiderült, hogy a gimnáziumot korántsem tudatos döntés előzte meg. Inkább az iskola közelsége bizonyult meghatározónak, és ennél már csak az bírt nagyobb befolyással a választásra, ha a tanuló nem tudott szakmát választani, vagy a választott szakma nem indult a helyi szakiskolai részben. Az egyik diák így fogalmazta meg, miért választotta a gimnáziumot: *„Azért ezt a gimnáziumot választottam, mert nem akartam messze menni és nem is akartam szakközépbe menni, mert én nem tudtam milyen szakmát válasszak és így maradt a gimnázium”.*

Várakozásainkkal ellentétben tehát a gimnazisták inkább egyfajta „kényszerként” más lehetőségek hiányában választják ezt képzési formát mintsem a továbbtanulásra való készülés jegyében. Ezt támasztja alá, hogy a 15 fős csoportból mindösszesen egy diák említette, hogy érettségi után egyetemen folytatná tanulmányait, a többiek vagy az iskola akkreditált képzéseinek egyikén vagy a szakiskolai részben, esetleg egy másik iskolában szeretnének szakmát tanulni. A gimnáziumban nem annyira lehetőségeket látnak, hanem időt, amíg átgondolhatják, hogy mit szeretnének a későbbiekben, s mindezt úgy, hogy közben lakóhelyükhöz (relatíve) közel maradhatnak.

A pedagógusokkal való beszélgetéseink során úgy tűnt a gimnázium nem is kifejezetten törekszik arra, hogy valamilyen egyedi módszerrel, technikákkal vagy az alapoktatási órákon felüli lehetőségekkel csábítsa a diákokat a felsőoktatás irányába. Az igazgató elismerte, hogy a gimnázium ugyan biztosítja a felkészülést, ha a tanuló tovább szeretne tanulni, de ezen felül nem nyújt semmilyen „plusz” lehetőséget:

„KÉRDEZŐ: Itt milyen a gimnázium? Milyen specialitása van?

IGAZGATÓ: Semmilyen. Minden van, de semmi nem olyan kiemelkedő szinten megy. Egy általános tantervű gimnázium. 4 osztályos gimnázium. Lehetőségük van, ECL vizsgaközpontok is vagyunk. Jogosítványt lehet szerezni. A kétszintű érettségire 8

tantárgyból biztosítjuk a felkészítést. Ha lehet, a sport tevékenységünk az, ami a környéken elismerésre ad okot.”

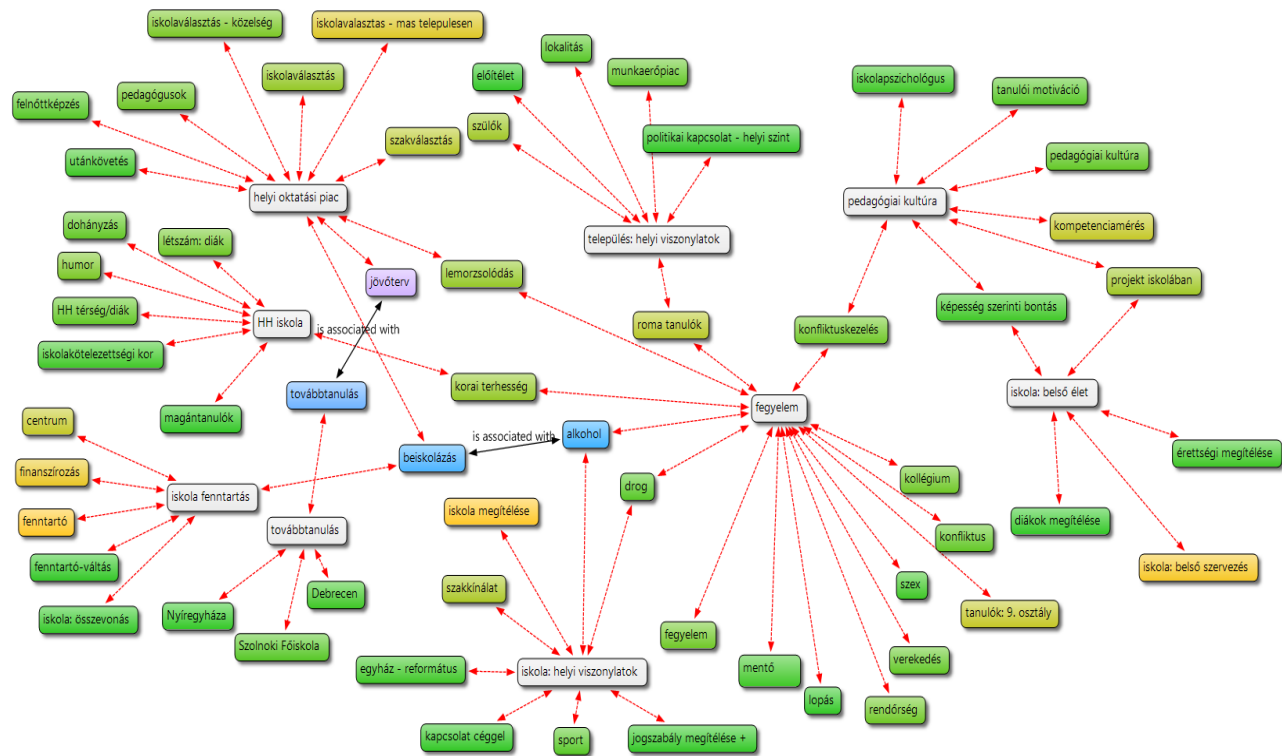
A fentiek fényében azt láthatjuk, hogy az iskola gimnáziumi és szakképzési része között nincs akkora különbség sem családi háttér, sem pedig továbbtanulás tekintetében. Nagy az átjárás is a két képzési rész között, részben azért, mert a gimnázium nem tud egyfajta „ugródeszkaként” funkcionálni, ehelyett megmarad egyfajta kerülőútnak, a szakmaszerzés előszobájának.

7. Néhány tanulság

Az OKM adatok szerint reziliens településről van szó, de az általunk vizsgált iskola szintjén ezt nem minden szempontból tudjuk megerősíteni. Ennek egyik fő oka az, hogy a kompetenciaméréseken a családi háttérkérdőívet gyakran nem töltik ki, avagy nem is hozzák vissza az iskolába, így a kompetencia eredményeket nem lehet a családi háttér becslése alapján értelmezni.

Az interjúk alapján az bontakozott ki, az iskola folyamatos keresésben van, sok fenntartóváltás közepette keresi saját lehetőségeit. Jelenleg úgy tűnik, az iskola (és település) múltjában vannak olyan elemek, amelyekre pozitívan tekintenek: az egykori focicsapat, mint húzóerő, vagy a tanulói összetétel. A helyi felelős szereplők abban is bíznak a meglehetősen friss fenntartóváltás nagyobb pénzügyi mozgásteret biztosít, így lesz esélyük a saját bevételek ésszerű felhasználására is. Ám mindeközben mégis szembesülniük kell azzal, hogy főleg a szakiskolai részben a tanulói összetétel romlik abban az értelemben, hogy egyre nagyobb arányban lesznek hátrányos helyzetűek. A szakképzés folyamatos szerkezeti átalakítása, valamint a tankötelezettség lecsökkentése azonban a diáklétszám csökkenését is okozza.

1. ábra: A Kunhegyesi Nagy László Szakképző Iskola és Gimnáziumról szóló diskurzus belső szerkezete

Felhasznált források és irodalom

1941. évi népszámlálás. Demográfiai adatok községek szerint. KSH. 1947.

http://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1941_demogr_adatok_kozsegek/?pg=0&layout=s

1960. évi népszámlálás – Szolnok megye személyi és családi adatai

http://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1960_03p/?pg=0&layout=s

2011. évi népszámlálás. Területi adatok – Jász-Nagykun-Szolnok megye. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_16

A „Kunhegyesi Központi Orvosi Rendelő felújítása” ÉAOP-4.1.2/A-12-2013-0006 azonosító számú pályázat

http://www.kunhegyes.hu/kunhegyes/ujtag/1411/05_oldal.pdf

A Magyarországon végrehajtott 1893. évi cigányösszeírás eredményei. Budapest, 1895. (Reprint kiadás).

A választásokra vonatkozó adatok a Nemzeti választási Iroda oldaláról származnak. www.valasztas.hu

Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó. Budapest, 2006.

Az 1880-as népszámlálás adatai
<http://mtdaportal.extra.hu/adatbazisok.html>

Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára. Pest, 1851.
<http://www.fszek.hu/digitdoc/fenyesh/>

Havas Gábor: Esélyegyenlőség, deszegregáció. In: Fazekas K., Köllő J. és Varga J. (szerk.): Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért. Budapest: Ecostat. 2008. 121–138. o.

Helyi esélyegyenlőségi Program. Nagykörű Község Önkormányzata. 2015.

<http://nagykorukozsegekormanyzat.hu/userfiles/downloads/nkhep.pdf>

Kállai Ernő: Kormányzati romaprogramok a rendszerváltozás után.
In: Antal István – Frányó-Keller Katalin (szerk.): *Melyik úton?*
Budapest, Jezsuita Roma Szakkollégium, 2014. 34-51. o.

Kemény István – Janky Béla – Lengyel Gabriella: *A magyarországi cigányság 1971 -2003.* Budapest, Gondolat Kiadó – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2004.

Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: *A cigány népesség Magyarországon.*
Socio -Typo, Budapest, 1998. 402. o.

Kertesi Gábor–Kézdi Gábor: A roma és nem roma tanulók
teszteredményei közti különbségekről és e különbségek okairól.
In: *Közgazdasági Szemle*, 2012. LIX. évf. 7–8. szám, 798–853. o.

Kézdi Gábor – Kertesi Gábor: Általános iskolai szegregáció
Magyarországon. *Közgazdasági Szemle*, LVI. évf., 2009.
november 959–1000. o.

Kocsi Károly – Kovács Zoltán: *A magyarországi cigány népesség
társadalomföldrajza.* Budapest, MTA PTI, 1991.

L. Ritók Nóra: Integráció vagy nívócsoportos oktatás?
<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=1214>

Magyarország közigazgatási helynévkönyve, 2014.
http://www.ksh.hu/docs/hun/hnk/hnk_2014.pdf

OKM FIT-jelentés.: Telephelyi jelentés. 10. évfolyam: szakiskola.
Kunhegyesi Nagy László Szakképző Iskola, Gimnázium és
Kollégium.

Papp Z. Attila: A roma tanulók aránya Magyarországon és a tanulói
teljesítmények az általános iskolai oktatásban. In: Bárdi Nándor–
Tóth Ágnes (szerk.): *Asszimiláció, integráció, szegregáció.*
Párhuzamos értelmezések és modellek a kisebbségkutatásban.
MTA Kisebbségkutató Intézet, 2011. 227–264. o.

Papp Z. Attila: Idősoros roma tanulói arányok és kihatásuk a
kompetenciaeredményekre. In: *Pro Minoritate*, 2011. Ősz, 77–
104. o.

Papp Z. Attila: Pedagógiai hozzáadott érték a roma tanulói arány
függvényében a magyar iskolarendszerben. In: Bárdi N. és Tóth Á.

(szerk.): Önazonosság és tagoltság. Elemzések a kulturális megosztottságról. Budapest: MTA TK Kisebbségkutató Intézet. 2013. 69–87. o.

Pulai A.: Cigányellenesség a norma. 2009.
http://www.publicus.hu/blog/ciganyellenesség_norma/

Szabó Lajos: A redempció és Kunhegyes. H. Bathó Edit – Kertész Róbert – Tolnay Gábor – Vadász István szerk.: Tisicum - A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve 12. 2001. 350. o.

Szuhay Péter: A cigányság a legnagyobb magyarországi kisebbség. In: Rózsavölgyi Adél (szerk.): MultiKultúra. Másképp Alapítvány, 1996. 31-38. o.; Suhay Péter: A magyarországi cigányság kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája. Budapest, Panoráma, 1999.

Várad Balázs: Közoktatás. A költségvetés és az egyházi és önkormányzati közoktatási intézményrendszer aránya.
http://www.hazaeshaladas.hu/ftp/hesh_kozoskassza_elemezes_kozoktatás_public.pdf